

РУЙНУВАННЯ ХРЕЩАТИКА У РОКИ НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ

Вступ німецьких військ мешканці міста сприйняли по-різному. Поява на центральних вулицях Києва, здавалося, нескінченної моторизованої ріки німецького воїнства шокувала киян. Адже радянська пропаганда мало не до останнього дня не втомлювалася стверджувати, що захоплення столиці України гітлерівцями неможливе, що «Київ є і буде радянським». Одні з болем спостерігали за тим, як вулиці наповнювалися зеленувато-сірими мундирами, інші з неприхованою цікавістю виходили з помешкань, оглядаючи техніку, екіпірування солдатів та офіцерів, дослухаючись чужої мови. Але всіх єднало одне питання: яким буде життя за німців, гірше чи краще, ніж за більшовиків? [4, с. 61]

Руйнування найкращих будівель на Хрещатику, забудови кінця XIX – початку XX століття (будинки театру опери та балету, штаб української військової округи, будинки НКВС на Липках, будинки державного банку та низки житлових будинків) і дотепер належить до резонансних й не з'ясованих до кінця подій. До них прикута увага дослідників, їх описували у своїх працях (спогадах) колишній міський голова Л. Форостівський, автор книги «Бабин Яр» А. Кузнєцов, українська письменниця Д. Гуменна, кияни-очевидці, а серед них І. Хорошунова та багато інших [1, с. 70]. Вибухи в центрі столиці віддзеркалені і в донесеннях радянських та нацистських спецслужб. Подібні в головних рисах, вони мають певні розходження в деталях. Не претендуючи на вичерпність, спробуємо реконструювати події в Києві тих днів.

Докія Гуменна, яка була свідком тих подій, писала: «...на Хрещатику вже через кожні два будинки – полум'я. Щоб спинити щораз нові спалахи, німецькі військові команди висаджують сусідні з пожежами будинки. Німецькі вояки – обсмалені в сажі – бігають по дахах, щось кричать. Люди вибігають із клунками... З побитих вітрин вилазять також вояки, несуть якісь коробочки, будильники... На порослій бур'яном барикаді Лютеранської, саме там, де вулиця сторч спадає вниз, поруч киян стоять розгублені переможці армій всієї Європи із застиглими, зрівняними з переможеними перед лицем вогневої стихії, очима. Вони так безпечно розташовувалися в цім легковажнім, добродушнім Києві, вони ж так повірили, що тут zostалися самі їх прихильники!» [1, с. 73].

Завдано величезної шкоди історичним та архітектурним пам'яткам.

Стосовно втрат національного і культурного багатства, варто згадати про Успенський собор. З листопада 1941 р. був підірваний Успенський собор. Того дня від вибухів та пожежі загинуло близько 300 німців та невстановлена кількість киян. Це трапилось через два місяці після вступу

німців до Києва. Окупаційній владі було відомо, що ця будівля замінована радянським саперами, втім для розмінування ніяких заходів не вживалося. Натомість співробітниками оперативного штабу райхслайтера А. Розенберга завчасно були вивезені колекції музеїв з території Києво-Печерської Лаври.

До цього часу тривають дискусії серед науковців з приводу того, хто спричинив вибух цієї пам'ятки культури. Не поставило крапки в цьому питанні документальне розслідування наукового співробітника Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника Є. Кабанця [2, с. 34]. Аналізуючи різні версії, він фактично повертається до висновку попередників: мінування релігійної споруди здійснили радянські мінери, а власне вибух стався не без участі німців. Очевидно, брак документів завадив авторові дійти остаточних висновків.

Упродовж тривалого часу з'ясувати причину вибуху намагався й інший український історик – С. Кот. Він наголошує, що нацистські посадовці реально обговорювали можливість руйнування Києво-Печерської Лаври, а німецькі військові в деталях знали про день і час вибуху в Успенському соборі. Наявність украї суперечливої й недостатньо підтверженої документами інформації, дає змогу зробити тільки гіпотезтичний висновок, який ґрунтується на порівнянні та аналізі фактів, а саме: приведення в дію закладеної у соборі радянської вибухівки могло бути свідомим кроком окупаційної влади для запобігання можливому неконтрольованому вибуху з усіма його непрогнозованими наслідками [3, с. 132–133].

Тобто, можна сказати, що окупаційний режим проявив зацікавлення культурними цінностями української столиці, але більше в якості цінних воєнних трофеїв.

Список використаних джерел:

1. Київ: війна, влада, суспільство. 1939–1945 рр.: За документами радянських спецслужб та нацистської окупаційної адміністрації / Ред. кол.: В. А. Смолій (голова), О. В. Бажан, Г. В. Боряк, Т. В. Вронська, О. Є. Лисенко (відп. ред.), В. М. Литвин, С. П. Ляковська, О. П. Реєнт, Н. І. Татусь; Авт. та упорядн.: Т. В. Вронська, Т. В. Заболотна, А. В. Кентій, С. А. Кокін, О. Є. Лисенко, Т. В. Пастушенко. – К. : Темпора, 2014. – 864 с.
2. Кабанець Є. П. Загибель Успенського собору: міфи і дійсність. Документальне розслідування. – К. : Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник, 2011. – 376 с.
3. Кот С. І. Зруйнування Успенського собору Києво-Печерської лаври (3 листопада 1941 р.): версії. // УІЖ. – 2011. – № 6. – С. 122–151.
4. Малаков Д. Київ у роки війни 1941–1943 рр. // Історія в школах України. – 2004. – № 9–10. – С. 59–63.